

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

БЕКІТІЛДІ

Университеттің Академиялық комитеті

(ҒӘК) мәжілісі

Хаттама № 6 «22» 06 2020 ж.

**«8D02210 - АРХЕОЛОГИЯ»
МАМАНДЫҒЫ БОЙЫНША
PhD ДОКТОРАНТУРАҒА ТҮСУШІЛЕРГЕ АРНАЛҒАН
МАМАНДЫҚ БОЙЫНША ТҮСУ ЕМТИХАНЫНЫҢ
БАҒДАРЛАМАСЫ**

АЛМАТЫ 2020

Бағдарлама «8D02210- Археология» мамандығы бойынша Мемлекеттік жалпы білім беру стандартына сәйкес жасалған. Бағдарламаны құрастырушылар: т.ғ.д., профессор м.а. Д.С. Байгунаков, т.ғ.к. доцент м.а. М.Қ. Егизбаева.

Бағдарлама кафедра мәжілісінде қарастырылған
2020 ж. 12.05 _____ № 28 Хаттама
Кафедра меңгерушісі _____ Р.С. Жуматаев

Факультеттің әдістемелік бюросында мақұлданған
2020 ж. 29.05. _____ № 10 Хаттама
Әдістемелік бюро төрағасы _____ Джолдыбаева У.М.

Ғылыми кеңес мәжілісінде бекітілген
2020 ж. 29.05. _____ № 10 Хаттама

Ғылыми кеңес төрағасы,
Факультет деканы _____ М.С. Ноғайбаева

Ғалым хатшы _____ Абикенова Г.Е.

МАЗМҰНЫ

1. Мамандық бойынша түсу емтиханының мақсаттары мен міндеттері

«8D02210 – Археология» мамандығының PhD докторанттарына арналған кешенді емтихан сұрақтары әлемдік археология ғылымының өзекті мәселелеріне сәйкес келуі тиіс. Кешенді емтихан сұрақтары археология ғылымының іргелі теориялық мәселелері мен олардың әдістемелік негіздерін білуді қажет етеді. PhD докторантураға тапсырушылар отандық және шетелдік археология ғылымы алдында тұрған негізгі мәселелерді, археологияның негізгі өзекті бағыттарын, археологиялық зерттеулердің теориялық аспектілері мен әдіснамасын, ғылыми ізденістерді жүргізудің ережелерін, маңызды археологиялық ашулар негізгі бағыттар мәселелерін білуі керек.

Түсу емтиханының міндеттері:

- Отандық және шетелдік археология ғылымы саласындағы маңызды мәселелерді талдай білу.
- Қазақстан археологиясының негізгі өзекті бағыттары жөнінде, археологиялық зерттеулердің теориялық-әдістемелік аспектілері туралы білімінің болуы.
- Археология ғылымдарының әр түрлі өзекті салаларында бағдары болуы;
- Деректер мен арнайы әдебиеттерді саралау әдістерін меңгеруі.

Түсу емтиханының формасы – жазбаша емтихан. Емтихан тапсырушы емтихан сұрақтары бойынша өзінің жауаптарын жауап парағына жазады, жауап парағы кодталады. Апелляция берілген жағдайда жауап парағындағы жазбаша жауаптары арқылы қарастырылады.

2. PhD докторантураға түсуші тұлғалардың даярлық деңгейлеріне қойылатын талаптар

Қазақстан Республикасының жалпыға білім беру мемлекеттік стандартына сәйкес докторантураның білім беру бағдарламаларын игергісі келетін тұлғалардың алдыңғы білім деңгейі – магистратура.

Компетенциялар:

- Археология саласындағы қазіргі мәселелерді терең меңгеру, берілген ғылымның барлық салаларында материал жинау үрдісінен бастап, лаборатория жағдайында өңдеуге дейін білімнің кең ауқымын меңгеру;
- Археологиялық мәселелер арасындағы өзара байланыстың кең ауқымын түсіну және бекіту, тәжірибеде іргелі ұстанымдарды қолдану;
- Археологиялық зерттеулерде қолданылатын жалпы теориялық, практикалық әдістерді білу;
- Тарихи және этномәдени үдерістерге кешенді талдау жүргізу арқылы, өркениеттік, мәдени және формациялық тәсілдердің ұстанымдарына сүйене отырып, зерттеу міндеттерін шеше білу;
- Археологияның қосымшалары ретінде компьютерлік бағдарламаны және сандық әдісті білу, ақпараттық технологияға негізделген археологияның әдістерін ұтымды пайдалану, компьютерлік базаның мәліметтерін қолдану, алынған мәліметтерді статистикалық өңдеу үшін әртүрлі компьютерлік бағдарламаны пайдалану.

3. Білім беру бағдарламасының пререквизиттері

«Археологияның теориялық және методологиялық мәселелері» - 3 кредит, «Далалық археология» - 3 кредит, «Этноархеология» - 3 кредит.

4. Емтихан тақырыптарының тізімі

«Археологияның теориялық және методологиялық мәселелері» пәні

1. Гуманитарлық білімдер жүйесіндегі археологияның теориялық бағыттары. Археологиялық түсініктердің даму және қалыптасу үдерісі. «Археологиялық мәдениет» түсінігінің қалыптасуы. Әлемдік археологияның өзекті мәселелері. Лингвистикалық және антропологиялық деректерді археологияда қолдану.

2. Орталық Азия палеолиті мен неолитінің зерттелу тарихы. Палеолит ескерткіштерінің түрлері. Ашық түрдегі ескерткіштер. Ашық түрде жер бетінде жатқан артефактілері бар ескерткіштер. Стратиграфиясы бар тұрақтар. Үңгір тұрақтары.

3. Палеогеографиялық жағдай. Жердің геологиялық тарихы. Тас дәуірінің флорасы мен фаунасы. Адамзаттың пайда болуы. Орталық Азияның палеолит дәуіріндегі тарихи-геологиялық жағдайы. «Малтатас мәдениеті және оның Қазақстанның төменгі палеолитінде алатын орны». Қазақстанның төменгі (ерте) палеолиті.

4. Қазақстан неолитінің (жаңа тас) мерзімделуі мен кезеңделуі. Жаңа тас дәуірінің жалпы сипаттамасы. Экономикасының даму ерекшеліктері. Ескерткіштердің сипаттамасы. Қараүңгір үңгір тұрағының палеогеографиялық және геоморфологиялық орналасу жағдайы.

5. Қазақстан мысты тас кезеңі (энеолит). «Энеолит» ұғымы. Қазақстандағы энеолит кезеңінің ерекшелігі. Остеологиялық материалдар. Құрылыстар. Шақпақтас табылымдары. Ботай, Токсанбай қоныстары және уақытнамалық пен кезеңдеу мәселелері.

6. Тәуелсіздік алған жылдардағы тас ғасырының жаңа ескерткіштерінің ашылулары. Қазақстанның тас ғасырының жалпы сипаттамасы. Шығыс, Орталық, Оңтүстік және Батыс Қазақстанның тас ғасыры. Заттай мәдениеттерінің сипаттамасы. Тас ғасыры ескерткіштерінің қалпына келтірулері мен аларды интерпретациялау.

7. Қазақстанның қола дәуірі. Қола дәуірінің жалпы сипаттамасы. Қола ғасырындағы Орталық Азия мен Қазақстанның тарихнамасы. Қола дәуірінің іргелі мәселелері. Андрон тарихи-мәдени қауымдастығы.

8. Қазақстанның қола дәуірінің мерзімделуі мен кезеңдеулері. Б.Н. Граковтың, К.В. Сальниковтың, О.А. Кривцова-Гракованың, С.С. Черников, М.П. Грязновтардың үш сатылы кезеңдеуі. Ә.М. Оразбаевтың Солтүстік Қазақстан территориясынан Замараев мәдениетін бөліп көрсетуі. С.С. Черниковтың Шығыс Қазақстандық ескерткіштерді дәуірлеуі мен кезеңдеуі. С.В. Киселев пен С.П. Толстовтың андрон ескерткіштерін кезеңдеуі.

9. Қазақстанның қола дәуірі мәдениетінің дамуының аймақтық мәселелері. Шығыс, Солтүстік, Орталық, Батыс, Оңтүстік Қазақстан және Жетісудың қола дәуірі мәдениеттерінің ұқсастықтары мен ерекшеліктері. Кезеңдеу мен мәдени тиістілігін анықтаудағы жаңа ұстанымдар.

10. Қола дәуірі тайпаларының өнері мен идеологиясы. Халықтың кеңістік пен уақытты зияткерлік түрде игеру мәселесі. Материалдық және рухани мәдениеттің даму байланыстары. Жерлеу рәсімдері бойынша қола дәуірі тұрғындарының дүниетанымы. Петроглифтердегі материалдар бойынша ғұрыптар мен рәсімдердің қола дәуірі жартас суреттерінде көрініс табуы.

11. Қазақстан территориясындағы көне металлургия. Ледебур, Сиверс, Левшин, Спасский, Паллас, Гмелин, Миллер, Страленберг еңбектері бойынша Қазақстан көне металлургия кәсібінің зерттелу тарихы. Ежелгі мыс пен қалайы өндіру орындары: Убинск, Мыңшұқыр, Орынхай, Қарақойын, Гальче, Баймырза, Қырықшұқыр, Чудское (Шығыс Қазақстан), Жезқазған, Успенск, Петро, Аннеское, Златоуст (Орталық Қазақстан) және т. б.

12. Ерте темір дәуірі. Жалпы сипаттамасы. Темір дәуірінің қола ғасырын ауыстыруы: үдеріс географиясы. Темірді өңдеудің негізгі нәтижелері. «Ерте көшпелілер» ұғымы. Еуразияның ерте темір дәуірін кезеңдеу мәселелері.

13. Көшпелі өркениеттің іргелі мәселелері. «Көшпелі өркениет» ұғымы. Көшпелі өркениеттің зерттелу тарихы (Шахматов, Толыбеков, Хазанов, Масанов және т.б.). Көшпелі өркениеттің түрлері мен формалары. Шаруашылық-мәдени тип. Көшпеліліктің

пайда болуы. Ерте көшпелілер және олардың отырықшы өркениеттермен өзара байланысы. Көшпелілердің әлем өркениетіне қосқан үлесі.

14.Сақ-скиф тарихи – мәдени қауымдастығының көкейкесті мәселелері. Сақ-скиф тарихи-мәдени қауымдастығы. Сақ, скифтердің пайда болу мәселесі. Сақтар мен скифтерді зерттеу тарихына қысқаша шолу. Скиф мәдениетінің таралу аймағы. Днепр жағалауы маңы, Қара теңіз жағалауы, Алтайдың бойындағы скиф мәдениеттерінің айтулы ескерткіштері.

15.Қазақстан сақ пен үйсін археологиясының негізгі мәселелері. Сақ тайпаларының орналасуы. Сақ тайпаларының Алтайдағы, Тарбағатайдағы, Орталық, Солтүстік, Оңтүстік және Батыс Қазақстандағы элитарлы ескерткіштері. Сақ-скиф аң стилінің пайда болу мәселелері. Сақ мәдениетіндегі «алтын адамдар» мәселесі. Үйсіндер бойынша деректер. Үйсіндердің археологиялық мәдениеттері. өнері мен діні.

16.Археологиядағы ғұн-сармат кезеңінің теориялық және методологиялық мәселелері. Ғұн-сармат дәуірін кезеңдеу мәселелері. Ғұндар мен сарматтардың пайда болу мәселелері. Ғұн кезеңінің қалалары. Сарматтардың орналасуы. Аралтобе «алтын адамы». «халықтардың ұлы қоныс аударуы».

17. Көне түрік генеологиялық аңыздары және ерте түрік уақытының археологиялық ескерткіштері. Жазба және археологиялық деректердің мәліметтері. Түріктердің пайда болу мәселесі. «Түрік», «Ашина» этнонимдері. Көне түрік дәуірінің археологиялық ескерткіштерінің түрлері: жерлеу құрылыстары, еске алу кешендері, жартас суреттері. Кезеңдеу мен мерзімдеу.

18. Түріктердің дала империясы және оның мұрагерлері. Ұлы даланың шығысындағы этносаяси жағдай. (б.э. I мыңжылдығының 2 жартысы). Көнетүркі тайпалар одағының құрылуы. Мәселелері мен тарихнамасы: ерте орта ғасыр, б.э. VI-X ғасырлары: түркі және түркі тілдік тайпалар: түркілер, қарлұқтар, түргештер, оғыздар, ұйғырлар, қыпшақтар, қимақтар. Ежелгітүркі мемлекеттерінің әлеуметтік құрылымы.

19. Дамыған ортағасырлар кезеңі:мәселелері және тарихнамасы. Моңғолдардың жаулап алуы. Жошы ұлысы. Көк-Орда және Ақ-Орда. XIV ғ. - XV ғасырдың басындағы Шығыс Дешті Қыпшақ. Қазақ мемлекеттілігінің бастауы.Қазақ хандығының құрылуы. Қазақ этногенезінің соңғы кезеңінің теориялық мәселелері. Қазақ халқы консолидацияның саяси алғышарттары. Қазақ жүздерінің шығу мәселелері.

20. Қимақ-қыпшақ бірлестігі тайпаларының мәдениеті. Қимақтар мен қыпшақтардың орналасқан территориясы және тайпалық бірлестігі. Қимақ-қыпшақ бірлестігінің қалыптасу кезеңдері. Қимақтардың (йемектердің) Ертістегі археологиялық ескерткіштері. Сротинск мәдениеті.

21. Түріктердің материалдық және рухани мәдениетін зерттеудің өзекті мәселелері. Екі шаруашық-мәдени типтердің өзара байланысы: отырықшылық және көшпелілік (қала-дала жүйесі). Алғашқы түрік билеушілерінің құрметіне арналған көне түрік руникалық ескерткіштері (Бумын-қағана, Истеми-қаған, Күлтегін және т.б.). Көне түріктердің құдайлары (Тәңірі, Ұмай, Жер-су және т.б.). Түрік тайпаларының исламға енуінің басталуы. Көне түрік мәдениетінің мұрасы.

22.Ортағасырлық қалалар мен елді мекендердің мәселелері. Қазақстанның ортағасырлық қалалары мен елді мекендерін аудандастырудың тарихи-мәдени және табиғи-географиялық мәселелері. Қазақстанның ортағасырлық қалалары мен елді мекендерінің тарихи топографиялық мәселелері.

23.Қазақстанның ортағасырлық қалаларын зерттеу тарихының мәселелері. Қазақстанның ортағасырлық қалаларының зерттеу тарихын кезеңдеу мәселелері. Оңтүстік, Орталық және Батыс Қазақстан ортағасырлық қалаларының зерттеу тарихы.

24.Ұлы Жібек жолы. Ұлы Жібек жолының бағыттары. Ежелгі және ортағасырлық Қазақстанның керуен жолдары. Ұлы Жібек жолының бойындағы қала мәдениеті.

25.Қазақстанның ортағасырлық қалалары мен елді мекендерінің шоғырлану және кезеңдеу мәселелері. Қазақстанның ортағасырлық қалаларын баламалаудың өзекті мәселелері. Оңтүстік Қазақстанның қалаларын баламалау. Іле алқабының қалаларын

баламалау. Шу-Талас өңірінің қалаларын баламалау. Батыс және Орталық Қазақстанның қалаларын баламалау. Баласағұн қаласын баламалау.

«Далалық археология» пәні

- 1. Дала археологиясының гуманитарлық білім жүйесіндегі орны.** Археологияның ғылым ретінде қалыптасуы. Шетелдік археология ғылымының тарихы. Археологиялық қазба жұмыстары. Ағылшын тілді елдерде археологияның дамуы. АҚШ пен Франциядағы археология процесі. Орыс археологиялық ғылымының тарихы. Кеңестік археология ғылымы. Қазақстан археология ғылымының тарихы.
- 2. Археологиялық зерттеу әдістері.** Археологиялық, этнографиялық дереккөздер мен зерттеу әдістерінің ерекшелігі. Археологиялық зерттеулерді ұйымдастыру. Заттай дереккөздермен жұмыс істеу әдістері. Археологиялық зерттеулердегі математикалық мәліметтердің маңызы. Басқа гуманитарлық ғылымдардың зерттеу әдістерін далалық археологияда қолдану ерекшеліктері.
- 3. Археологиялық негізгі мектептер және зерттеу бағыттары.** Еуропалық мектептер. Американдық археологиялық ғылым орталықтары. Дала археологиясының орыс мектептері. Орта Азия далалық археологиясы. Қазақстан орталықтары мен археологиялық мектептер. Далалық археологиядағы ғылыми бағыттар. Далалық археологиядағы заманауи ғылыми бағыттар.
- 4. Заманауи ғылым далалық археология туралы.** «Археология» және «далалық археология» түсініктері. Қазіргі ғылымдағы далалық археология мәселелері. Далалық археологиядағы жаңа технологиялар.
- 5. Далалық археологияның теориялық және әдістемелік мәселелері.** Философиялық және дүниетанымдық негіздер. Эволюциялық және тарихи бағыт. Далалық археологияның қалыптасуының алғышарттары. Далалық археологиядағы жұмыс кезеңдері.
- 6. Далалық жағдайдағы ғылыми ұстанымдар.** Ғылыми әлеует. Ғылыми тәсілдің құралдары. Далалық археологияның әдістемелік параметрлері. Археологтың теориялық білімі. Қазу техникасын тандау.
- 7. Дала археологиясы – археологиялық деректану бөлігі.** Далалық археология - ашық жерде орналасқан археологиялық ескерткіштерді зерттеудің ғылыми әдістерінің жиынтығы. Кабинеттік және далалық археологиялық зерттеулер - бұл ғылымның екі жағы. Далада орналасқан тарихи деректемелерді анықтау және зерттеу, сондай-ақ оларды тарихи құрылыстарға пайдалану далалық археологияның мәні болып табылады.
- 8. Далалық археология тәжірибесінің пайда болу тарихы.** Далалық археология жуырда ғана археологиялық деректанудың бір бөлігіне айналды; оның тарихы ғылыми таным мүдделері үшін жүргізілген алғашқы қазба жұмыстарынан басталды. Ежелгі заттарға қызығушылық. Археологиялық ескерткіштерге ғылыми қызығушылықтың пайда болуы. XVIII ғасырдағы далалық археологиялық ескерткіштерді зерттеу. XIX ғасырдағы Ресейдегі археологиялық ғылым. Революцияға дейінгі далалық археологияның дамуындағы қиындықтар. Кеңес дәуіріндегі далалық археологияның дамуы.
- 9. Археологиялық орындар және олардың жіктелуі.** Ескі жерлеу орны, қоныс, олардан табылған заттар, ғимарат, құрылыс, сондай-ақ ежелгі мүсіндер, ежелгі ғимараттардың қалдықтары, тау-кен жұмыстары, жолдар, жолдар, қорғаныс құрылыстары, суару жүйелері және басқа да көне заттар - тарихи қайнар (деректеме), олар салынған дәуірдің ескерткіші. «Ескерткіш» термині.
- 10. Мәдени қабат.** Өткен дәуірлердің елді мекендерін зерттеу. Мәдени қабатты анықтау. Белгілі бір қоғамның өндіргіш күштерінің дамуы туралы ең толық және маңызды ақпарат алу. Ежелгі қоғамның екінші қыры. Жер бетінде табылған заттарды, олармен қабаттаса орналасқан құрылыстарды өзара байланыста қарастырып жүргізілген зерттеу. Мәдени қабат (көкжиек) құрамы. Мәдени қабатты байқау. Қабаттылықты зерттеу. Мәдени қабаттың күші (қалыңдығы).

11. Археологиялық стратиграфия. Стратиграфия термині (лат. Stratum - қабат және грек графикасынан - жазамын). Құрылымы, түсі, құрылымы немесе мазмұны бойынша әртүрлі қабаттар. Ескерткіштің хронологиясы. Елді мекеннің экономикалық өмірінің қабаты (көкжиектері) мен жалпы бағыты. Шекараның анықтығы. Қайта қазу және мәдени қабаттың тұтастығын бұзу. Бір және көп қабатты ескерткіштер. Профильдер. Стратиграфиялық деңгейлер.

12. Археологиялық барлау. Барлау тапсырмалары. Археологиялық бақылаудың екі түрі. Іздеу жоспары. Маршруттың ұзындығы. Жабдық. Жалпы іздеу әдістері. Ескерткіштердің орналасуы және белгілері. Аумақты жеке тексеру. Мәдени қабатты іздеу. Жоспарды түсіру. Ескерткіштің сипаттамасы. Өсімдіктерді зерттеу. Ауаны барлау. Барлаудың геофизикалық әдістері. Фосфатты талдау. Су астындағы барлау. Жер жұмыстарын бақылау.

13. Ежелгі жерлеу орындарының қазба жұмыстары. Қорымдарды қазу. Шағын құрал. Қабір шұңқырларын іздеу. Тазалау. Шупа қолдану. Қорымды ауданы бойынша қазу. Бүйірлі шұңқырлар (подбой). Топырақ қабатындағы лақыттар. Қабір шұңқырларын тазалау әдістері. Қаңқаны тазарту. Жерленген адамдардың басының орналасу бағыты. Мүрдені өртеу. Қорғандарды қазу. Үйіндінің сыртқы жағын зерттеу. Үйіндінің құрылысын зерделеу. Қорғанды өлшеу. Жер бетінің жоғарғы қабатын қазып алу. Үйіндіні қазу. Түсірмелі (впускные) жерлеу орны. Кенотафтар. Қорғанды тазалаудың түрлі әдіс-тәсілдері. «Сақина» түрінде қазу.

14. Ежелгі қоныстардың қазба жұмыстары. Елді мекендерді қазуға қойылатын жалпы талаптар. Қазба жұмыстарының нысаны мен бағыты. Стратиграфияны алдын-ала зерттеу. ШТікқазбалар (шурфтар) мен траншеялар. Контурлы траншея. Қазба орнының жіктеу. Кесінді-бөлік (бровка) пен «поптар». Шаршылы тор. Қабаттар негізіндегі қазба жұмыстары. Олжаларды табу. Қазба жұмыстарының көкжиектік беткейі. Жертөле және жартылай жертөле. Сазбалшықты баспаналар. Тас және крпіш құрылыстары. Архитектуралық қалдықтарды консервациялау. Қоныстарды қазуды механикаландыру. Үйінді астындағы мәдени қабат (көкжиек).

15. Табылған заттарды әулегідей сақтау. Далалық құжаттама. Нүктелер мен сызықтарды өлшеу. Фигураларды өлшеу. Сызбалардың масштабы. Жоспарлары. Сызу торы. Шартты белгілер. Тереңдікті өлшеу. Профильдердің сызбалары. Табылған заттар тізімі. Табылған заттардың алғашқы сақталуы. Ағаштан жасалған бұйымдарды сақтау. Монолиттер. Жаппай олжа. Жинау алаңы. Керамика мен сүйектерді орау. Объектілерді сипаттау. Архитектуралық өлшемдер. Суретке түсіру. Күнделіктер.

16. Далалық археология зерттеулері кезіндегі топография. Археологиялық жұмыстарға арналған карталар. Карталардың түрлері. Карталардың ауқымы. Картадағы өлшеулер. Рельефтің бейнесі. Көлденең. Бөлімнің биіктігі. Бағдарлау карталары. Тұру нүктесін анықтау. Археологиялық карталар түрлері. Жердегі түзу сызықтарды өлшеңіз. Компас. Компас. Одометр. Деңгейлеме және теодолит. Сызбалардың, жоспарлардың және профильдердің жалпы сызықтары. Олжа. Жеке олжа. Мол (жаппай) олжа. Жаппай табылған материалдарды есепке алу ережелері. Есеп.

17. КСРО Ғылым академиясының Археология институтының ашық парақты беру және өңдеу тәртібі. Ашық парақтарды беру тарихы. Негізгі ережелер. Ашық парақты алу тәртібі. Парақтардың ашық формалары. Барлау немесе қазу құқығын ашық парақ арқылы басқа адамға беру. Ашық парақты тиісті облыстың, ауданның немесе аудандық Кеңестің атқарушы комитетінде, ал қалада - қалалық кеңесте тіркеу, т.б.

18. Дала археологиялық зерттеулерінің өндірістік процесінде зерттеушінің құқықтары мен міндеттері. Ашықтау құқығы. Іздеу барысындағы қазба жұмыстары ережелері. Барлау процесінде табуға қойылатын талаптар. Топографиялық және фотографиялық жұмыс.

19. Далалық зерттеулер туралы есеп беру. Дала жұмыстарының аяқталуы және камералық өңдеу. Ғылыми есеп. Дала зерттеулерінің қорытындысы.

20. Қазақстан Республикасындағы далалық зерттеулерге арналған құжаттар.

Отандық археологиядағы құжаттама айналымы. Лицензия. Лицензиялар беру тәртібі. Негізгі талаптар. Рұқсат беру ережелері.

«Этноархеология» пәні

- 1. Этноархеологиялық зерттеулер тарихы.** Дамудың негізгі кезеңдері. Әйгілі археологтар мен олардың еңбектері. Қалыптасу кезеңдері. Қазіргі жай-күйі.
- 2. Археологиялық пікірталастар және тарихи қалпына келтіру мәселелері.** Археология мен басқа ғылымдардың өзара байланысы. Тарихи проблемаларды шешудегі этноархеология саласы. Оның орны. Дербес пән ретінде қалыптасу кезіндегі рөлі.
- 3. Кеңестік заманда этноархеологиялық зерттеулер жүргізудің негіздері.** Тарихи реконструкция, оның әдістері, т.б. Алғашқы бағыттар. Алғашқы тәжірибелер. Археологиялық және этнографиялық ізденістерді өзара байланыстыру. Қол жеткізілген табыстар.
- 4. Археология антропология ретінде.** Ағылшын-американ антропологиясы. Оның ерекшелігі. Негізгі бағыттары. Зерттеу нысандары. Тарихи-археологиялық кезеңдерге бөлу тәжірибесі. Этноархеологиядағы жетістіктері.
- 5. Процессуалды археология.** Процессуалды археология тарихы, қалыптасуы, өзектілігі, маңызы. Процессуалды археология бағыттары. Оның этноархеологиялық бағыттағы рөлі.
- 6. Этноархеологиялық барлау және оның түрлері.** Археологиялық және этнографиялық барлаулардың ерекшеліктері. Өзара байланысы. Қолдану аясы. Ерекшеліктері.
- 7. Этноархеологиялық зерттеулердегі статистикалық әдістер.** Қолданылатын тәсілдер. Математикалық модельдеу. Статистикалық тәсіл. Тарихи талдау. Алынатын нәтижелер. Ашылатын көкжиектер. Мүмкіндіктер. Ғылыми ойлар.
- 8. Археологиядағы тәжірбиелік зерттеулер.** Олардың түрлері. Ерекшеліктері. Маңызы. Теория мен практика ара-қатынасы. Теория мен практика мәні.
- 9. Этнографиялық аналогтар және этноархеологиялық модельдер.** Этнографиялық аналогтарға талдау. Олардың маңызы. Тарихилығы. Этноархеологиялық модельдерді қалыптастыру. Олардың түрлері, бағыттары.
- 10. Қазақтардың баспаналарының этноархеологиялық модельдері.** «Көктеу», «жайлау», «күздеу», қыстау» терминдері. Қазақ баспаналарының эволюциясы. Киіз үй. Тоқал там. Баспана интерьері. Баспаналардың тарихи маңызы. Этноархеологиялық зерттеулердің нәтижелері.
- 11. Этноархеологиялық ескерткіштер жоспарын жасау әдістері.** Ескерткіштер жоспарын, типологиясы мен топографиясын зерттеу және талдау мәселесі. Оларда пайдаланылатын әдіс-тәсілдерді жүйелеу. Негізгі әдістері.
- 12. Археологиялық заттарды археологизациялау модельдері.** Археологизация түсінігі. Оның бағыттары. Археологиялық зат мәні. Оның типтері. Археологизациялау модельдеріне сипаттама. Күтілетін нәтижелер.
- 13. Қоныстардағы заттардың коэффициентін шығару.** Қоныс түрлері. Қоныс аумағы. Хронологиясы. Әлеуметтік белгілері. Демография сауалдары.
- 14. Баспаналардағы заттардың коэффициентін шығару мәселесі.** Баспана типтері. Баспана ауданы. Баспаналардағы белгілі бір аймақтардағы заттардың шоғырлану коэффициентін шығару мәселесі.
- 15. «Жаңа» археология туралы түсінік.** «Жаңа» археология жайлы мәлімет. Қалыптасу тарихы. Даму кезеңдері. Негізгі өкілдері. Ғылыми зерттеулер. Негізгі ғылыми мектептер. Этноархеологиядағы рөлі.
- 16. Материалдық заттарды жіктеу әдістемесі.** Заттай мәдениеттің сипаттамасын, пайыздық көрсеткішін алудың әдістері. Әрбір затты есептеу тәсілі. Олардың үлестік салмағын шығару. Салыстырмалы-тарихи талдау әдістерін қолданудың маңызы.

17. Археологиялық-этнографиялық параллельдер. Ежелгі дәуірдегі археологиялық ескерткіштердің материалдары. Ортағасырлық дәуірдегі археологиялық ескерткіштердің материалдары. Жаңа заман және қазіргі кездегі археологиялық ескерткіштердің материалдары. Екі ғылымның параллельдерін шығару. Оларды ғылыми-зерттеу жұмыстарына қолданудың маңызы.

18. Археологиялық және этнографиялық зерттеулердің әдістері. Археологияға тән әдістер. Этнологияға тән әдістер. Олардың тоқайласатын тұстары. Бірін-бірі толықтыруы. Әдістердің айырмашылығы. Ортақ нәтижелері.

19. Әмбебаптылықты зерттеу. Әмбебаптылық түсінігі. Оның типтері. Этноархеологиядағы қолданылуы. Беретін мүмкіндіктері. Ғылыми әлеуеті.

20. Этноархеология ғылым бағыты ретінде. Қалыптасуы мен дамуы. Негізгі кезеңдері. Оның негізгі бағыттарын, зерттеу салаларын, мүмкіндіктерін, жеткен жетістіктерін саралау. Қазіргі ғылыми потенциалы.

21. Тәжірбиелік археологияның негіздері. Тәжірбиелік археологияның зерттеу әдістерін талдау, саралау және бағамдау. Археологиялық нысан. Археологиялық дерек.

Археологиялық факт. Тәжірбиелік археология әдіс-тәсілдері. Этноархеологиялық сипаты.

22. Қазақстанда этноархеологиялық тәжірибе. Этноархеологиялық зерттеулер тарихы. Этноархеологиялық ізденістер. Ғылыми мектептер. Этноархеологиялық тәжірибе сауалары мен заманауи технология мүмкіндіктері. Тарихи-мәдени ескерткіштер этноархеологиясы.

5. Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

Негізгі әдебиет:

1. Алимбай Н., Муқанов М., Аргынбаев Х. Традиционная культура жизнеобеспечения казахов: Очерки теории и истории. – Алматы: Ғылым, 1998.
2. Аристов, Н.А. Этногенез и этническая история казахского народа. – Астана: Алтын кітап, 2007.
3. Археология. Учебник под ред. В.Л. Янина. – М., 2006.
4. Байпақов К.М. Қазақстанның ежелгі қалалары. – Алматы: Аруна Ltd., 2005.
5. Байпақов К.М. Древняя и средневековая урбанизация Казахстана (по материалам исследований Южно-Казахстанской комплексной археологической экспедиции). Книга 1. – Алматы, 2012; Книга II. – Алматы, 2013; Книга III. – Ч. 1. – Алматы, 2014; Книга III. – Ч. 2. – Алматы, 2015.
6. Байпақов К.М., Воякин Д.А. Выдающиеся археологические памятники Казахстана. – Алматы: Ин-т археологии МОН РК, 2014.
7. Байпақов К.М., Нуржанов А. Ұлы Жібек жолы және ортағасырлық Қазақстан. – Алматы: Қазақстан, 1992.
8. Байпақов К.М., Шарденова З.Ж., Перегудова С.Я. Архитектура городов Семиречья и Южного Казахстана. – Алматы, 2001.
9. Боталов С.Г., Гуцалов С.Ю. Гунно-сарматы Урало-Казахстанских степей. – Челябинск, 2000.
10. Деревянко А.П., Петрин В.Т., Таймагамбетов Ж.К. и др. Ранние палеолитические микроиндустриальные комплексы в травертинах Южного Казахстана. – Новосибирск, 2000.
11. Древние цивилизации Евразии: История и культура. – М.: Вост. лит., 2001.
12. Мельникова Е.В. Культура и традиции народов мира: этнопсихологический портрет. – М.: Диалог культур, 2006.
13. Мнацаканян М.О. Культуры. Этнос. Нации. Размышления об истоках и природе национальной общности. – М.: МГИМО-университет, 2005.
14. Этнокультурные процессы на территории Казахстана: (Древность, средневековье, современность) / КазГНУ им. аль-Фараби. – Алматы: Санат, 1996.
15. Кениг А. В. За создание отечественной этноархеологии // Методика комплексных исследований культур и народов Западной Сибири. – Томск. 2015.
16. Клейн Л. С. Археологические источники. – Спб., 2018.
17. Методологические аспекты археологических и этнографических исследований в Западной Сибири. – Томск, 1981
18. Этнографо-археологические комплексы: проблемы культуры и социума. – Новосибирск., 2013
19. Этнография как источник реконструкции первобытного общества. – М., 2017.
20. Ethnoarchaeology: Implications of Ethnoarchaeology for Archaeology / Ed. S. Kramer. – New York: Columbia University Press, 1979
21. Керам К. Боги, гробницы и ученые. – М.: 2014
22. Кениг А.В. Этноархеология как метод археологических реконструкций. – Екатеринбург, Ханты-Мансийск, 2010
23. Авдусин Д. А. Полевая археология. СССР. – М.: Высшая школа, 1980. – 335 с.
24. Клейн Л.С. Время в археологии. – СПб.: Евразия, 2009. – 384 с.
25. Кокорина Ю.Г. Терминосистема концептуальной области «Археология». – М.: Либроком, 2011. – 352 с.
26. Елеуов М. Археологиялық зерттеулердің әдістері: Оқу құралы. – Түркістан: Тұран, 2006. – 151 б.
27. Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования. – М.: Высш. шк., 2002. – 240 с.
28. Фаган Б., Де Корс К. Археология. В начале. – Москва: Техносфера, 2007. – 592 с.

Қосымша әдебиеттер:

1. Ажигали, С.Е. Архитектура кочевников – феномен истории и культуры Евразии: (памятники Арало-Каспийского региона). – Алматы: Ғылым, 2002.
2. Антропология власти. Хрестоматия по политической антропологии. В 2-х т./ Сост. и отв. ред. В.В. Бочаров. – СПб., 2007.
3. Вопросы истории и археологии Западного Казахстана. Вып.1. - Уральск. 2002.
4. Древние цивилизации Евразии. История и культура. - М.: Восточная литература, РАН, 2001.
5. Досымбаева А.М. История тюркских народов. Традиционноен мировоззрение тюрков. – Алматы: Service Press, 2013.
6. Елеуов М. Ескерткіштер жинағы. – Алматы: Қазақ университеті, 2016.
7. Зуев Ю.А. Ранние тюрки: очерки истории и идеологии. - Алматы. 2002.
8. Кадырбаев, М.К. Культура древних скотоводов и металлургов Сары-Арки. – Алма-Ата: Ғылым, 1992.
9. Қазақтың әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері: өткендегісі және бүгінгі.- Алматы: Ғылым, 2001.
10. Колер И., Ранке И., Ратцель Ф. История человечества. Доисторический период. – СПб., 2003.
11. Комплексные общества Центральной Евразии в III-I тыс. до н.э. – Челябинск - Аркаим, 1999.
12. Маргулан А.Х., Акишев К.А., Кадырбаев М.К., Оразбаев А.М. Древняя культура Центрального Казахстана. – Алма-Ата, 1966.
13. Муканов, М.С. Этническая территория казахов в XVIII - начале XX веков.- Алма-Ата: Казахстан, 1991.
14. Толеубаев А.Т. Реликты доисламских верований в семейной обрядности казахов. - Алма-Ата, 1991.
17. Казахи. Историко-этнографическое исследование. - Алматы., 1994.
18. Самашев З.С. Петроглифы Казахстана. – Алматы: Өнер, 2006.
15. Тараз: диалог тысячелетий и цивилизаций. Материалы международной конференции Тараз – 2000. - Тараз, 2002.
16. Шәлекенов У.Х. Әлем халықтарының этнологиясы: оқу құралы: жоғарғы оқу орынд. арн. – Алматы: Алтын Мұра, 2002.
17. Актуальные проблемы историографии древнего Казахстана: Обзор. А., 2018.
18. Каменный век на территории СССР. М., 1990.
19. Байгунаков Д.С., Бексеитов Ф.Т. Қазақстанның тас дәуірі археологиясы: теориясы, зерттеу әдістері мен нәтижелері. Алматы «Қазақ университеті» 2016.
20. Байгунаков Д.С. Ежелгі Қазақстан кезеңін зерттеген археологиялық экспедициялар: жетістіктері мен нәтижелері. – Алматы. 2015. – 268 б.

Түсу емтиханның нәтижелерін бағалау өлшемі

Бағалаудағы негізгі принциптер – объективтілік, докторанттардың белгілі мәселе жөнінде творчестволық тәсілмен өзіндік тұжырымдар жасап, ұсыныстар бере білуі.

Түсу емтихан сұрақтары Базалық міндетті, базалық элективті және кәсіби элективті модульдер пәндеріндегі негізгі өзекті сұрақтар негізге алынған. Әрбір сұрақ 1 пәнге сәйкес келіп, 20-25% ретінді бағаланады. Балл бойынша 4 сұрақтың жалпы қосындысы – 100% құрайды.

Пәндер мазмұнына қойылатын негізгі талаптар

Докторант білуі керек: археология және этнология ғылымдарының іргелі мәселелері, аталмыш тақырып бойынша әдіснамалық негіздер, жалпы мәселелерін және оқыту мен тәрбиелеуді жоспарлау мен ұйымдастырудың, талдаудың қазіргі технологияларын білуі қажет.

Докторант пән бойынша материалдарда бағыт-бағдары болуы тиіс. Мәселелерді қою және құрастыра білуі тиіс. Ол жоғарғы оқу орнындағы оқу процесіндегі оқытушылар мен студенттер арасындағы субъект-субъектілік қарым-қатынастың коммуникативтік технологияларды меңгеруі қажет.

«Өте жақсы» – Докторант 95-100% нәтижеге билеттегі сұрақтардың бәріне толық, нақты, дәлелді жауаптар берумен бірге, қосымша сауалдарға қысқа, жинақы жауап беруі тиіс. Қажетті әдебиеттерді, олардың авторлары мен жекелеген ой-тұжырымдарын шынайы баяндауы қажет. Барлық сұрақтардың жауабын саралай келе докторанттың білімінің тереңдігі, пәннің ерекшелігін түсінуі және ойды мазмұндау жүйесінің тереңдігі бойынша сарапталады. Докторант осылардың біреуін толық орындалмаған жағдайда 90-94% нәтиже қойылады. Егер де докторант сұрақтардың біреуіне толық жауап бермесе немесе оның жауабы комиссия мүшелерін қанағаттандырмаса, онда тиісті нәтижеге байланысты қосымша сұрақтар беріледі.

«Жақсы» – 85-89% билеттегі көрсетілген сұрақтарға жан-жақты жауап болмаған жағдайда немесе докторанттың білім деңгейіне байланысты қойылған сұрақтардың кейбіреуіне нақты, анық жауаптар берілмеген жағдайда осындай балл есептеледі. 80-84 % көрсеткіші бойынша кейбір сұрақтар қатысты жауаптардың комиссия мүшелерінің ортақ көзқарасына сай келмегендіктен, олардың ортақ пікірі бойынша білім деңгейі осылай бағаланады. Қойылған қосымша сұрақтарға толық қанағаттанбаған жағдайда осы көрсеткіш қойылады. 75-79% билеттегі сұрақтардың кейбіреуіне толық, жан-жақты жауап бермеуі ескеріледі. Жауап кезіндегі көптеген қателіктер айқындалып, оған тиісті ескертулер жасалады. Докторанттың билеттер сұрақтарына жауабы толық шықпағандықтан қосымша сұрақтарға қойылған жауаптары сараланады.

«қанағаттанарлық» – пайыздық есеппен докторантқа 50-74% бағасы сұрақтарға жауап бергенмен мәселенің теориялық-методологиялық жағынан терең білім көрсетпесе және мәселе бойынша өзіндік тұжырымдар жасай алмаған жағдайда қойылады.

Білімді бағалау шкаласы:

Әріптік жүйе бойынша баға	Балдардың сандық эквиваленті	%-дық құрамы	Дәстүрлі жүйе бойынша баға
A	4,0	95-100	«Өте жақсы»
A-	3,67	90-94	
B+	3,33	85-89	«Жақсы»
B	3,0	80-84	
B-	2,67	75-79	
C+	2,33	70-74	«Қанағаттанарлық»
C	2,0	65-69	
C-	1,67	60-64	

D+	1,33	55-59	
D	1,0	50-54	
F	0	0-49	«Қанағаттанарлықсыз»
I (Incomplete)	-	-	«Пән аяқталмаған» (GPA санағанда есептелмейді)
P (Pass)	-	0-60 65-100	«Сынақ» (GPA санағанда есептелмейді PA)
NP (No Pass)	-	0-29 0-64	«Сынақтан өтпеді» (GPA санағанда есептелмейді)
W (Withdrawal)	-	-	«Пәннен бас тарту» (GPA санағанда есептелмейді GPA)
AW (Academic Withdrawal)			«Академиялық себептермен пәннен шығарылуы» (GPA санағанда есептелмейді)
AU (Audit)	-	-	«Пән тыңдалды» (GPA санағанда есептелмейді)

